

MÁRTON-NAPI MUSTKERESZTELÉS A LENDVA-VIDÉKEN

MÓD LÁSZLÓ – SIMON ANDRÁS

A patinásnak, hagyományosnak tűnő ünnepek és szokások eredetét gyakran nem a messzi múltban kell keresnünk, előfordulhat, hogy ezek a rítusok nem is olyan régen, tudatos alkotásfolyamat eredményeként jöttek létre.¹ A Lendva-vidéki (ma Szlovénia, egykor a történelmi Zala vármegye része) szórványmagyarság szőlőkultúrájához kötődő, napjainkban létező és formálódó ünnepek közül, a Márton-napi must- vagy borke-resztelés bemutatásával e tudatos hagyományteremtés egy sajátos példájával kívánjuk megismertetni az olvasót.

Szent Márton azon védőszentek egyike, aki életében ugyan nem volt kapcsolatban a borral, de ünnepének időpontja (november 11.) a must kiforrásával, az új bor kierjedésével esik egybe. Ez a momentum hívhatta életre a Márton-napi borral kapcsolatos szokásokat.²

Lendva-vidék magyar szőlősgazdái körében szlovén hatásra terjedt el a *Márton-napi borkeresztelés* szokása. Márton püspöknek az új borral való összekapcsolása a magyar nyelvterület számos pontján megfigyelhető,³ ám eddigi kutatásaink és a szakirodalom áttanulmányozása során nem akadunk olyan adatra, amely arról tudósítana, hogy a *Márton-napi borkeresztelés* a magyarság körében bárhol is előfordult volna. Szlovénia szőlővidékein viszont - sok helyütt manapság is - a gazda pincéjében megke-reszteli az új bort. Bela Krajinában régen a papot is felhívták a szőlőhegyre és vele végeztették el a szertartást, majd végigkóstolták a hordók tartalmát.⁴

A Lendva-vidéki magyar szőlősgazdák körében Márton-nap régen is jeles ünnepek számított. Ekkor a szőlőtulajdonosok kimentek a hegyre és *bepinkázták* (*pinka* = hordó felső dugója) a hordókat, majd egymás borait kóstolgatták, és egész éjjel mulattak.⁵

A must- vagy borkeresztelés a '90-es évek első felétől kezdve honosodott meg, elsősorban a helyi turista- valamint szőlészeti-borászati egyesületek indítványozására. Napjainkban ennek az ünnepnek három formáját különböztethetjük meg:

- A Dobronaki Turistaegylet mártonozó csoportjának programja
- A Csentei Szőlőtermelők Egyesületének Márton-napi ünnepsége
- A csentei gazdák szőlőhegyi borkeresztelése

A Dobronaki Turistaegylet 1995-ben honosította meg a szokást. Céljuk, a szó- rakoztatás szándéka mellett, a borturizmus fellendítése volt. Felfedezték a környező települések kocsmárosai, vendéglősei is a Márton-napi borkeresztelésben rejülő lehető-

---

¹Vö. Hobsbawn 1983: 1.

²Csoma Zsigmond 1997: 69.

³Vö. Bálint Sándor 1998. III. 521–522, Ambrózy Ágoston 1933: 18-19.

⁴Mörderndorfer 1946: 41.

⁵Mód László 1998: 147, Halász Albert 1999: 235.

ségeket: a mártonozó csoportot vendéglőkbe és szállodákba is meghívják, ahová szlovén utazási irodák szervezésében az ország különböző részeiről turistacsoportok érkeznek.

A Csentei Szőlőtermelők Egyesülete 1994 óta ünnepli meg Márton-napját. Az egyesület elnökségét elsősorban a közösségteremtő, a tagságot különböző rítusok segítségével összetartó szándék vezérelte a szokás meghonosításakor.

A csentei szőlősgazdák körében gyakorolt borkeresztelés családi, baráti összejövetelekre, vigasságra ad alkalmat.

A felsorolt okok mellett feltétlenül meg kell említeni a szlovén nyelv és kultúra utóbbi évtizedekben megfigyelhető nagy mértékű előretörését, ami fontos alapja lehetett az *adaptációnak*.⁶

A Márton-napi borkeresztelés Ujváry Zoltán fogalomhasználatával élve *dramatikusan népszokásnak* tekinthető. Maga a szokás jöhet a színjáték felé közelít, de része egy ünnepi alkalomnak. A dramatikus jelző azt jelzi, hogy olyan szokásról van szó, amelyben a színjátéki elemek fokozottabban kapnak hangsúlyt és a játék adja a szokás elsődleges funkcióját.⁷

A Márton-napi borkeresztelés résztvevőit a szereplők és a nézők csoportjára oszthatjuk. A szereplők és a nézők rendszerint fizikálisan elkülönülnek egymástól, de az utóbbiak, akik többnyire passzív szerepet töltenek be, aktív közreműködők is lehetnek. (A borkeresztelésnek vannak olyan részei, amikor a nézők a misén való részvételhez hasonlóan részesei lehetnek a „liturgikus eseményeknek”, Csentén pedig a szertartás közben a szereplők és a nézők együtt mondják el a borivók tízparancsolatát.)

A mártonozó csoport főszereplője a Márton püspököt alakító személy. A püspök feladata a must megkeresztelése, a szertartás levezetése, illetve egy hordó új bor csapra verése. A Márton alakító személy püspöki ruhában végzi el a keresztelést. Mellette áll a két ministráns, egyik a keresztelés szövegkönyvét tartja a püspök elé, a másik a pásztorbotot fogja a szertartás ideje alatt.

A dobronaki csoportnak tagja a falu kisdobosa (kisbíró) is. Az ő fellépésével kezdődik a szertartás. Dobolás után szlovénul és magyarul is kihirdeti a programot. A perselyes feladata a borkeresztelés után adományt gyűjteni. A pénz a csoportot illeti, ebből próbálják meg fedezni a költségek egy részét. A mártonozókhhoz tartozik egy versmondó is. Az ő feladata a szertartásban szereplő Csokonai-vers elszavalása. A borkeresztelés után egy nagy *csappal* jár körbe, a nézők pedig ráüthetnek egy fakalapáccsal. A hagyomány szerint ez az aktus szerencsét hoz végrehajtójának. A csoportot két zenész, egy hegedűs és egy harmonikás is elkíséri. Az ő feladatuk zenével, nótával szórakoztatni az egybegyűlteket. A csoporthoz tartozik a Turistaegylet elnöke és a muravidéki borkirálynő is. Előbbin kék vincellérkötény, valamint szőlőlevéllel díszített kalap található. Az ő feladata a nézősereg köszöntése, és a szereplők bemutatása. A borkirálynő szintén köszönti az egybegyűlteket és segítkezik a szertartásnál.

A *Mustocskát* a mártonozókat vendégül látó szőlősgazda vagy kocsmatulajdonos személyesíti meg. A keresztelés előtt az „oltár” elé kell térdelnie, és egy üveg új bort kell a kezében tartania. A keresztelés után felállhat. A komikum abból adódik, hogy a mustra olvasott bűnök az illető személyre is vonatkozathatók. Előfordulhat,

⁶M. Kozár Mária vizsgálta nemrég a szlovén és a magyar népi kultúra közötti interetnikus kölcsönhatásokat. Arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a szlovén hatás elsősorban az anyagi kultúra területén figyelmenremélő, a folklórjelenségek között nem számottevő. M. Kozár Mária 1994: 108–109.

⁷Ujváry Zoltán 1997: 15.

hogy a nézők között valamilyen politikai személyiség foglal helyet. Ilyenkor rendszerint ő alakítja a must szerepét.

Dobronakon 3-4 hónappal Márton-nap előtt a Turistaegylet tagjai végigkérdezik az embereket, hogy ki szeretné fogadni hegyi pincéjénél a mártonozókat. A csoport és a nézősereg vendégül látásának költségeit az illető szőlősgazda vállalja. Az érdeklődőket szendviccsel és borral kínálják, a szereplők többnyire ebédet is kapnak. *„Sültliba, áztatott laska, vöröskáposzta tökmagolajosan meg süttalma szokott lenni az ebéd. Ha felvágják a libát, akkor az az első, hogy a gazdaasszony megnézi a csontot. Az a porco-gós része a libának, ahol van a mellcsontja. Ha barna, akkor az azt jelenti, hogy sáros tél lesz. Ha fehér, akkor meg sok hó lesz. Tavaj több hejen is megnéztük, aztán fehér volt. Sok hó volt. Érdekes az ijet is megnézni.”* – mondja a csoport versmondója, Szolarits László.

A versmondó, a kisdobos, a perselyes és a zenészek csak a dobronaki mártonozó csoportban találhatók meg. Csentén a püspök mellett csak a két ministráns tagja az alkalmi társaságnak. A borkirálynő is részt vesz ezen az alkalmon, de különösebb szerepe nincsen. A mustot jelképező személyt pedig egy egyesületi tag alakítja. A csentei szőlősgazdák családi körben gyakorolt borkeresztelési szertartásnak általában csak a püspököt és egy ministránt alakító személy a szereplője. A szőlősgazdát nem szokás bevonni az eseményekbe.

A borkeresztelés nem mindig esik pontosan Márton-napra. A dobronaki csoport általában november 11-én kezdi programját, ami négy-öt napig is eltarthat. Csentén rendszerint a november 11-ét követő szombatra esik az ünnepség. 1998-ban azonban a faluotthon foglalt volt, ezért egy héttel eltolták a Márton-napi összejövetel időpontját. A csentei szőlősgazdák általában Márton-napján tartják a szokást.

A Márton-napi borkeresztelés több helyszínen zajlik. A dobronaki csoport számos vendéglőben és szállodában is megfordul, ahova a tulajdonosok hívják meg őket. A dobronaki Márton-napi programok fő eseménye általában a november 11-ét megelőző vagy azt követő vasárnapra esik. A csoport a templom előtt várakozik, majd a mise

befejeztével a pap és a hívek kijönnek a templomból, és a plébános megáldja az új bort. Ezután egy pohár bort ő is elfogyaszt hívei körében. A mártonozók pedig hintóra szállnak és elindulnak a szőlőhegyre. Általában minden hegyrészt (Pap-hegy, Bors-hegy, Fölsű-hegy) útba ejtenek. 1998-ban a csoport a Streleci hegyre is meghívást kapott, ami a Dobronakkal szomszédos Strehovci (Strelec) község határában fekszik. A Pap-hegyen 1998 májusában Orbán-szobrot állítottak a gazdák. E szakrális objektum átalakította a mártonozás térszerkezetét: a csoport feltétlenül útba ejti a szőlővédő szentet, a püspök meghajol a szobor előtt és megköszöni, hogy megvédte a szőlőket a jégveréstől.

A zárt helyiségben előadott borkeresztelési szertartás szereplőinek térbeli elhelyezkedése az adott terem felépítésétől, belső elrendezésétől függ. Ha lehetőség van rá, akkor a csoport tagjai valamilyen emelvényen, vagy színpadon állnak. Rendszerint a vendéglátók által elkészített és feldíszített oltár mögött helyezkednek el. Az oltáron két gyertya, egy feszület, egy kisebb borshordó és különböző őszi termények (kukorica, tök) kapnak helyet. A püspök balján és jobbán vannak a ministránsok. A versmondó, a kisdobos és a turistaegylet elnöke a püspöktől néhány méter távolságra helyezkedik el. A zenészek és a perselyes pedig a csoport mögött állnak. A mustot megszemélyesítő egyén az oltár előtt térdel, míg a borkirálynő mögötte áll, kezét a vállára téve. A csentei faluotthonban a püspök és a két ministráns a terem közepén felállított oltár mögött helyezkedik el. (Az ünnep profán része előtt itt is sor kerül a faluotthon termében egy hivatalos egyházi szertartásra.) A szőlőhegyen, ha a gazdának van már teljesen kiforrt új bora, akkor a pincébe is lemennek a mártonozók és a püspök *bepinkáz*, majd csapra ver egy arra kijelölt hordót.

A Márton-napi borkeresztelés szövege szlovén eredetű. Adatközlőink szerint ezek a szövegek kéziratos formában terjednek, és meglehetősen vulgárisak. A mártonozók ezeket az elemeket kihagyva vagy finomítva, saját ötleteiket is felhasználva alkotják meg a magyar változatot. *„Teljes egészében nem az én alkotásom. Én is vettem kölcsön elemeket, de amelyhez bőven tettem saját elgondolásokat is. Szlovénből kellett fordítanom, mert ott volt elterjedve ez a szokás és azt vettem alapul. Mivel hívő ember vagyok, nem akartam, hogy ojan részek is legyenek benne, ami nem kívánatos. Tehát az egésznek egy ijen nevelő alapja is van, ami megdorgálja egy kicsit a politikusokat is, de szerintem túlzásba nincs vite. Ezt a plébános úr is, többen is kifejezték, hogy nagyon betartottuk a szokott kereteket.”* – vélekedik Toplak Ernő, a dobronakiak „püspöke”, aki a szövegkönyvet összeállította. A Márton-napi mustkeresztelés szövegének vannak állandó és évről-évre változó, aktualizált elemei.

Csentei Szőlőtermelők Egyesülete és a szőlősgazdák Márton-napi ünnepének szövege mindvégig magyar nyelvű. A dobronakiak szertartásai többnyire kétnyelvűek, hogy a teljes szöveg mekkora részben magyar illetve szlovén, azt a vendéglátó és az adott helyszínen összegyűlt vendégsereg nemzetiségi hovatartozása szabja meg.

A Márton-napi szokás középpontjában az új bor megkeresztelése áll. Az egyházi szertartáson vízzel kereszteli meg a pap a keresztelendő személyt a következő mondatok kíséretében: *„N. én megkeresztellek téged az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében.”* A dobronaki borkeresztelés során a püspök sóval kereszteli meg a bort. Horvát László, aki a csentei szőlőhegyen szokta alakítani Mártont, vizet, borsot és hagymát is felhasznál.

A borkeresztelés komikuma a szövegben rejlik. A humor forrását elsősorban az egyházi szertartásban szereplő *„magasztos, szellemi dolgoknak a tiszta anyagiság*

sikjára történő átfordítása’ adja. A fennköltség lefokozása gyakran topográfiai ellentéttel párosul (pl. fent-lent).⁸ A borkeresztelés szövegében is gyakran előfordulnak a fent említett jellegzetességek. A Miatyánk-travesztiában például a bor vagy a must szerepel Isten neve helyett. Ehhez társul a mennyország – pince ellentétpár. A magasztos, szentséges kifejezések helyett az evés-ivás képei jelennek meg.

A borkeresztelési szertartásban a hivatalos, egyházi mise bizonyos elemei megtalálhatók. A keresztelési formula és a Miatyánk-travesztiák mellett a különböző litániákhoz hasonló részek is felfedezhetők a szövegben. Az előimádkozó, vagyis a püspök rövid fohásza is tele van az evés-ivás kifejezéseivel (pl. borospohár, sültliba). A választék pedig ismétlődő kifejezéseket (pl. Erősíts meg! Nekünk való!) tartalmaznak, így a nézőknek is lehetőségük van bekapcsolódni a szertartás menetébe.

A komikum hatását a szöveg mellett a különböző gesztusok használata is erősíti. A Márton püspököt alakító személyhez kapcsolódik a gesztusok nagy része. Egyrésztük a miséken is megfigyelhető mozdulatok utánzása (pl. keresztvetés). Vannak azonban olyanok, amelyek a püspök mondataihoz kapcsolódnak szorosan, a szöveget mintegy látható formában is megjelenítik. (A szertartás litániájában a „bor ereje” kifejezés elhangzása közben a püspök összeszorítja ökleit. A „drága boroskancsó” említésekor pedig a levegőbe kancsóformát rajzol.) A nézők körében a litániaszöveg két részlete aratja a legnagyobb sikert. A püspök az előimádkozás során a pletykás nyelvektől kér oltalmat, miközben az asszonyokra mutat. A másik jelenetben a nemkívánatos dolgok között a savanyú *smarnicát* (a Noah szőlőfajta szlovén neve) is megemlíti, mialatt összekulcsolt kézzel siránkozik.

A Márton-napi borkeresztelés egyfajta átmeneti rítusként is értelmezhető, ami egy adott állapotból (must) egy másikba (bor) biztosítja az átmenetet. A must kiforrása bizonytalan kimenetelű folyamat, kétséges, hogy a kívánt minőségű ital lesz-e belőle. Éppen ebben hivatott Szent Márton közbenjárni, akinek ünnepe pont ezzel a kritikus időszakkal esik egybe. A szertartás szövegében is felbukkannak az átmeneti rítus jegei. A keresztelés előtt az ital még must, ami emberi fogyasztásra „nem alkalmas”. Sem külső (zavaros), sem belső (pogány, bűnös, tisztátalan, stb.) tulajdonságai nem felelnek meg az elvárásoknak. Csakis a keresztelés aktusa révén válhat tiszta, nemes itallá, azaz borrá. A gesztusok egy része is tükrözi a must-bor státusváltozást. A mustot megszemélyesítő egyén, amíg a must nincs megkeresztelve, addig az oltár előtt térdel, csak a keresztelés után állhat fel, kifejezve a bekövetkezett állapotváltozást.

A következőkben a Márton-napi mustkeresztelés három általunk vizsgált alkalmanak magyar nyelvű szövegváltozatát közöljük. Mint látható, formailag és tartalmilag mindhárom többé-kevésbé eltérő. A dobronaki csoport szövegkönyve a mise részeit és menetét leginkább hűen követő, finom humorú parafrázis. A csentei szőlősgazda, Horvát László szövegváltozata a mise leegyszerűsített formai kereteibe illesztett tréfás „eredetmagyarázat”. A Csentei Szőlőtermelők Egyesülete Márton-ünnepének szövege is az egyházi szertartás lefolyását idézi, helyenként vaskosabb humorral fűszerezve.

⁸Mihail Bahtyin a reneszánsz népi nevetéskultúra értelmezésekor használja a lefokozás fogalmát, amelyet a borkeresztelés szövegének elemzése során is érdemes figyelembe venni. Bahtyin 1982: 19.

1. A dobronaki csoport mustkeresztelése – 1998.

Kisbíró: (*dobolás után*) Tisztelt társaság! Azért gyűltünk össze, hogy elvégezzünk egy nagyon fontos dolgot, a must keresztelését. Ezért először hallgassuk meg a borról szóló verset!

Versmondó: (*Csokonai Vitéz Mihály: Bakhushoz c. verséből mond részleteket.*)

Üdvöz légy Bakhe, áldott istenség!

Hol te mégy, vigad ott a föld s az ég.

Szívünk úgy felrajzik véled, mint a méh,

Életünk csak tőled éled: Évoé!

A mazúr általad gazdag lehet.

S mint az úr, szarvat és szemet vehet.

A bolond észtl a borba, s úgy lesz bölcs:

Tölts tehát bort e csuporba, tölts, tölts, tölts!

Tőled ég Ámor édes lángja is,

Tőled még felhevül a lomha is.

Csak te tartod friss melegben a gyomort:

Bort igyunk hát illy hidegben. Bort, bort, bort!

Borkirálynő: Tisztelt közönség! Szép jó napot kívánok valamennyiüknek ezen a hagyományos Márton-napi ünnepségen. Ez az a nap, amikor a must borrá változik. A bor minősége az idei évben is nagyon jónak minősült, annak ellenére, hogy nyáron kevés volt a csapadék, a szüreti időszakban pedig szinte nem volt olyan nap, hogy ne esett volna. A szőlőtermelőket az időjárás sem tudta legyőzni, minden erejüket és tudásukat belefektették munkájukba, hogy termésükből a legjobbat hozzák ki. Ez sikerült is nekik. Az eredmény? Látható és ami fontosabb, érezhető is. Az eredmény: jó bor. Minden kedves szőlőtermelőnek pedig kívánok további jó, sikeres munkát úgy a szőlészetben, mint a borászatban és minél jobb eredményeket érjenek el. Most pedig hallgassuk meg püspök úr beszédét!

Püspök: Kérem a házigazdát, hogy foglalja el büntető helyét a tisztátalan, még nem megáldott és megszentelt ital előtt, hogy ezzel is kifejezze büntetteit, amelyeket elkövetett eddig és amelyektől föl lesz most mentve! (*A gazda letérdel.*)

Kedves borbarátaim, béke veletek!

Az a feladatunk, hogy ezt a bűnös, pogány folyadékot a keresztelés által átváltoztassuk nemes itallá, amely erősíti a testet és felüdíti a lelket.

Először is emlékezzünk meg a mi legkedvesebb szentünkről, Mártonról, aki 316-ban született nem messze a mi vidékünkötől. A szegény és szorgalmas ifjúból bátor római katona lett, majd pedig francia püspök. Mert jó lelkű volt és szerette a természetet, ő is megjutalmazta avval, hogy éppen az ő napjára e zavaros, tisztátalan szőlőléből tiszta, nemes italt: bort varázsolt.

Drága Mustocska! Te mindenfajta szőlőtökéről születél, amelyet metszettünk, kapáltunk, megkötöttünk, permetezettünk, óvtunk és emellett erősen izgadtunk. Amikor édes bogyókká értél, leszedtünk, lemorzoltunk, présben megszorogattunk, hogy Krisztus kínjait szenvedted. Sötét vasabroncsos börtönbe öntöttünk, hogy a kotyogón keresztül elmondhasd kegyetlen gyötrelmeidet. Édes szörpből erős ifjú lettél, teli mindenféle bűnnel és tisztátalansággal,

amelyektől most meg kell szabadítanunk, hogy a legjobb ital lehess és elvégezhess magasztos feladataidat.

Ezért kérдем tőled: Lemondasz-e bűneidről?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e az emberek csábításáról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e a gőgösködésről?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e az alattomoságról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e a családokban és kocsmákban való pörök okozásáról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e az emberek földbe veréséről?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e az emberek kerékpárról való ledobásáról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e az autók árokba fordításáról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e a vízről?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Lemondasz-e mindenfajta borhamisításról?

A gazda és a közönség: Lemondok.

Püspök: Megígéred-e, hogy a lemondásaidat be fogod tartani, hogy vidámítod az öregeket és ifjakat, hogy erősíted testünket, meggyógyítod betegségeinket, elűzöd bánatunkat és megvigasztalsz?

A gazda és a közönség: Ígérem.

Püspök: Kívánok Neked tiszta lelket, hogy többé ne kereszteljenek meg, és hogy jó és nyugodt legyél. Ámen.

Hálát adunk Neked, Bakhusz isten, hogy megjutalmaztad e szorgalmas emberek fáradságát a szőlőben, akik e tisztátalan hitetlenből tiszta és erős italt teremtettek. Ne hallgass azokra, kik e bort többször megkeresztelnék és rontanák. Bakhusz a bor istene, Márton, a Fiú és a Borlélek nevében. Ámen.

Drága Mustocska! Megkeresztellek tehát Bakhusz az Atyaisten, a Fiú Márton és a Borlélek nevében, aki a mustból bort teremtett. Ámen. Fogadj egy kis sót is, hogy Tőled fejünk soha ne fájjon. Béke legyen veled és velem. Ámen.
(*A térdeplő gazdának*): Fölállhatsz, ha bírsz!

Kedves Mustocska! Bor lettél, amit mindannyian nagyon szeretünk. Most egyenrangú vagy velünk, ezért imádkozunk magunkért, bűnösökért.

Püspök: Drága szőlőtőke!

Közönség: Erősíts meg!

Püspök: Drága borospohár!

Közönség: Erősíts meg!

Püspök: Drága ital!

Közönség: Erősíts meg!

Püspök: Olaszrizling!

Közönség: Nekünk való!

Püspök: Rajnai rizling!

Közönség: Nekünk való!
Püspök: Jó pecsenye!
Közönség: Nekünk való!
Püspök: Márton-napi sült liba!
Közönség: Nekünk való!
Püspök: Savanyú Smarnica!
Közönség: Nem nekünk való!
Püspök: Beteg mája!
Közönség: Nem nekünk való!
Püspök: Bor ereje!
Közönség: Adj bátorságot!
Püspök: Bor erélye!
Közönség: Adj bátorságot!
Püspök: Kedves literes üveg!
Közönség: Adj bátorságot!
Püspök: Kérünk Téged, Bakhusz isten! Erős fagytól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Jégesőtől...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: A szőlő és a bor betegségeitől...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Magas árártól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Nagy adósságoktól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Szomjúságtól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Üres poharaktól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Csinált boroktól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Pletykás nyelvektől...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Rossz szomszédoktól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Kicsi porciótól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Rossz politikusoktól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: A pártok hatalmasaitól...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Rossz képviselőktől...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Rossz polgármesterektől...
Közönség: ...ments meg minket!
Püspök: Nagy munkanélküliségtől...
Közönség: ...ments meg minket!

Püspök: A kábítószerektől...

Közönség: ...ments meg minket!

Püspök: Kocsmáros, aki az üres üvegeket hordod el,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Kocsmáros, ki a saját borodat nem akarod inni,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Kocsmáros, ki nem adsz hitelbe,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Kocsmárosné,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Szép pincérnő,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Szép borkirálynő,

Közönség: könnyörülj rajtunk!

Püspök: Édes Borocska, ki a pohárban és korsóban vagy, ömölj a torkunkba, legyen a Te akaratod úgy a hordóban, mint a fejünkben is. Szerencsés Anya, alkoholos ital, gondoskodj rólunk, igazságosokról most és mindörökké. Ámen.

Igyunk, énekeljünk, vigadjunk, szeressük egymást, a házigazda pedig pinkázza be a hordókat, üssön egyet csapra, tölts meg az üveget és minket is kínáljon!

A hatalmas csapot próbálgatják a hordóba. **Püspök:** Úgy gondolom, fősvény a gazda, azt akarja, hogy ne vastagon folyjon, csak csöpögjön!

A püspök megnézi a pohárban az újbort. Ha még nem teljesen tiszta, a következőket mondja: Úgy veszem észre, hogy ennek az újbornak vannak még bűnei, úgy-hogy a gazdasszony előtt még néhányszor kell térdepölni, hogy megtisztuljon.

Ha már teljesen letisztult a bor: A gazdasszony előtt szorgalmasan térdepöltél, megbocsátottak valamennyi bűnödöt!

Mindannyiunk egészségére!

2. Márton-napi mustkeresztelés Csentén, Horvát László pincéjében (1997.)

Drága borivó Testvéreim!

Ahogy látom, van ebben a pincében annyi és olyan nedű, ami már okozott számtalan kocsmai verekedést, veszekedést, hozzásegített számtalan feleség és gyermek megveréséhez, néhány kiruccanáshoz és hűtlenséghez is. És még főfájást is okozott. Hozzásegített ahhoz is, hogy sok vezető jogosítvány nélkül maradt és így váratlanul gyalogos lett belőle. Azért, drága borivó testvéreim, kérjük az Istent és áldjuk meg a bort!

Must, ami ebben a pincében vagy,
Áldott legyen a Te neved,
Tölts teli minél több poharunkat,
Ahogy nappal, éjjel is,
Töltsd meg nekünk ereinket és

Bocsásd meg bűneinket,
 Ha valamikor koka kólát ittunk,
 Ahogy mi is megbocsátunk azoknak,
 Akik nem isznak belőled.
 Ne vigy' minket a kísértésbe és
 Ments meg minket a szomjúságtól!
 Ámen.

Rizling!
 Meg vagyunk Veled elégedve!
 Áldott vagy Te az innivalók között,
 Áldottak legyenek a Te testvéreid is,
 Mint a Smarnica, Klinton, satöbbi.
 Chardonnay!
 Mínekünk, részegeseknek az őrangyala vagy,
 Aki védsz minket a rendfenntartóktól, a rokonoktól,
 Orvosoktól, anyósoktól, feleségektől, anyáktól és
 Minden árok és bokor elől.

Borivó Testvéreim! Hölgyeim és Uraim!

Egybegyűltünk ebben a szent pincében, hogy egy csodának legyünk a tanúi. Ahogy tudjátok, mindennap történnek körülöttünk csodák, mint a magasabb árak, infláció, devalváció, hogy ne említsem az országelnök választását, parlamenti és politikai cirkuszokat, amit át kell élnünk. Azért a mai prédikáció helyett elmondom, hogy is lettünk ezen a tájon borivó emberek.

Amikor már az Istennek elég tapasztalata volt a Mennyben, ahogy ellene álltak, megteremtette a poklot, hogy a Lucifert és katonáit megbüntesse. Ádámot és Évát kizavarta a Paradicsomból, hogy a munkanap nehezsége után tudjanak vágyódni az elveszett után. Az Isten gondolkozott, hogy milyen világot is teremtsen, hogy igazságos legyen. Amikor meggondolta a dolgot, így szólt: Többet nem akarok angyalokat, akik egész nap imádkoznak és engem dicsérnek, mert nem kell nekük dolgozni, magukért gondoskodni, amikor én megteremtettem nekik az örök biztonságot. Nem akarok Lucifert, aki fölöttem szeretne uralkodni, nem akarok olyan embert, aki arra vágyik, hogy halhatatlan és mindenható legyen. Gondolkozott arról, hol teremtsen ilyen tájat, ahol az ember nem bír meggazdagodni és elkárhozni: Teremtek egy mocsarat vízzel, sárral, sással, náddal, köddel és széllel, vad gyümölcsökkel és alacson bokrokkal. Öröm borította az Isten arcát ilyen elgondolások után. Nem lesz mindenkinek Mennysország és Paradicsom, hanem lesz egy nagy mocsaras táj, hogy az embert nem kell neki többet büntetni, mert már rosszabbat a számára teremteni úgysem bírunk. De hol? Járt a világot, járta, és kereste a megfelelő tájat. Amikor már elkeseredett, odaért egy széles, lapos tájra, teli sással és náddal, a Mura és a Lendva vize közé. Itt megállt, körülnézett a tájon és így szólt: Szomorúbb táj nincs a világon, itt fogom megteremteni a mocsarast, hogy minden még szomorúbb legyen, az élet nehezebb és szegényebb, mint másutt. A Lendva környéki nép számára az Isten mégis kegyelmes volt. Már csak tekintettel a Hosszifalutól Pincéig elterülő hegyekre, meggyőződhetünk felőle. Hogy mivel nyertük az Isten kegyelmét, még most sem lehet tudni.

Valamikor ezek a hegyek bokrokkal és gazzal voltak borítva. Sok idő után a Halicanum mellett vezető úton Szombathelyről hazafelé Rómába tartott egy római katonai kiküldött családjával. Alig megszületett kisfia, a mocsárral körülvett úton viszszevett a bokros és gazzal benőtt hegyekre, kisujjával az égbolton gyönyörű szivárványt rajzolt. Akkor történt meg a csoda, a rendetlen, gazzal benőtt hegydomb mennyei formát kapott. Olyan rend keletkezett, amely tetszett a szívnek és a léleknek is. Ahová csak az ember szemével elérte, mindenhol diszelődött a szőlőtöke. Ennek a kis rómainak Márton volt a neve, később Szent Mártonná avatták. Néki köszönhetjük, hogy ma itt vagyunk, és jó borocskát ihatunk. Szent Márton nem volt egyetlen utazó ezen a tájon, hiszen már régóta itt útvonal húzódott észak és dél között. Kellemes pihenőhely várt Lendván és környékén. Nagy Károly király itt ültette el az első hársfát. Itt harcolt Hadik Mihály is, aki a Lendva-hegyi kápolnában nyugszik, és azok a ritka halottak közé tartozik, aki felülről szagolja a Lendva-hegyi bor illatát.

Most pedig kedves mustocská!

Keresztelünk borrá: az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevébe borrá és a Parlament nevébe is. Megbocsájtunk minden bűnödöt, politikai ellenszótát és minden rossz akaratodat. Figyelmeztetlek arra, hogy a jövőben ne párosuljál a vízzel, akivel eddig annyira erkölcsstelen dolgot műveltél. Keresztellek sóval, hogy ne fájjon a fejünk. Keresztellek borssal, hogy ne bűzöljön a szánkából. Hozzáteszek egy kis hagymát, hogy élesebben lássak és édesebb legyen. És e pillanattal megtörtént a csoda, a must borrá vált. Most pedig akkor igyuk meg a jó borocskát, amit megszenteltünk.

Borocskánk, aki a hordóban vagy,
Tartsd meg híres nevedet és
Gyere hozzánk teljes minőséggel,
Legyen meg a Te illatod mind a hordóban, úgy a pohárban is.
Add meg nekünk mindennapi italunkat.
Ne bocsáss el minket a pohártól, mert mi megbocsátunk,
Amikor a torkunkat nedvessé teszed.
Ne vezess el bennünket a kórházba,
Hanem ments meg minket a szomjúságtól, most és midörökké.
Ámen.

Most pedig könyörögjünk és így kérjük szentünket:

Ments meg minket száraz toroktól, savanyú italtól, vén marhahústól, tápporral nevelt csirkétől, rossz feleségtől, rossz politikusoktól, új adóktól, üres poharaktól, alacsony nyugdíjaktól és így tovább.

Most pedig az újon született borocskának kívánok jó minőséget, jó bevét és magas árat.
Ezzel a szertartás véget ért, igyunk egészségünkre!

3. A Csentei Szőlőtermelők Egyesületének Márton-napi ünnepe (Csentei kultúrotthon – 1997.)

Püspök: A pincegazda legyen veletek!
Ministráns: És a Te boroddal!
Püspök: Borocskánk, ki vagy a korsóban,
 Tartsd meg a Te tekintélyedet,
 Jöjjön el hozzánk a Te illatod,
 Legyen a Te ízed mind a hordóban, úgy a pohárban.
 Add meg nekünk ma a jó ízt,
 De ne engedj el bennünket a poharaktól,
 Mint ahogy mi sem hagyunk Téged az üvegben.
 Ne engedj el a hordó mellett,
 Hanem ments meg minket a szomjúságtól,
 Most és mindörökké.

Ezek az evangélium szavai Szent Márton szerint!

A mi szép szőlőtermő vidékünkön, ahol már rég nem töltöttünk tiszta bort a pohárba, borozók előtt találtuk magunkat. Mi termelők és borivók untuk a hazugságot, az ígéretet, a szociális kenyeret, a fizetéslefagyasztást és remegtünk a holnapi nap előtt.

Így teljesültek az Úr szavai: Ha nem őrízitek e testvériséget és egyenlőséget, el fogtok veszni. A testvéri veszekedések kiéleződésétől megijedtek a hitetlenek is. Gyűlést hívtak össze, amely a világesemények központjába került. A gyűlés két nap és két éjjel tartott. A must forrására emlékeztetett. Némely élesztőgombák olyan hangosan keverték, hogy nem lehetett őket elhallgattatni. Aztán föllépett Keresztelő Szent János, aki olyan nyomatékosan és meggyőzően beszélt, hogy még azok a lentic is megkelesztelkedtek. Aztán elkezdődött a megszámlálás, hogy megállapítsák az angyalok és a sátánok számát. Mivel az angyalok sokkal többen voltak a sátánoknál, a sátán dühöngött. Erre odaszállt Gábrriel főangyal, ujjával a sátán felé bökött, amire az elgondolkodott és elhallgatott. Utána a hitetlenek hazamentek azzal a meggyőződéssel, hogy a Mennország a dolgozóké, a lustákat pedig örök kárhozat várja. Amikor ezt az üzenetet a hitetlenek hírül adták a többi népnek, új meglepetés várta őket. A hülyék csalásaikkal és korrupciójukkal már a Mennországban voltak. Köztük a legtöbb hitetlen volt. Hogy eleget tegyenek az igazságnak és hogy a hülyék elhagyják a csalással szerzett Mennországot, szükség lesz az újabb hitetlenek gyűlésére.

Ez volt Szent Márton evangéliuma.

Ministráns: Hála Neked, Márton.

Püspök: Most pedig mondjuk el a borivók tízparancsolatát, közösen! Tessék együtt mondani utánam!

Először: Bort soha ne igyál éhgyomorral!
 Második: Borivás előtt ne egyél édes ételt!
 Harmadik: Ügyelj a borfajták hőmérsékletére!
 Negyedik: Bort mindig megfontoltan, lassan igyál!
 Ötödik: Apró kortyokban élvezd a bor zamatát!
 Hatodik: Nemes borokat csak tisztán igyál!
 Hetedik: Tarts mértéket a borivásban!
 Nyolcadik: Jobban ízlik a bor, ha közben eszel is!

Kilencedik: Szeresd, de légy erősebb nála!
És végül a tizedik: Gondolj arra a pillanatra, hogy mennyi nehéz
munka volt egy pohár csentei borban!

Következik a keresztelés!

Must, Te azzal a szándékkal jössz e tisztelt személyeink közé, hogy megkereszteljünk?

A gazda és a közönség: Igen!

Püspök: Ismerd be igazából, hogy pogány vagy, tele tisztátalan szellemekkel, szakandékokkal, muslicákkal és más csúnya dolgokkal, amely csúszik-mászik, és hogy tele vagy egyéb csúnya szagokkal!

A gazda és a közönség: Beismerem!

Püspök: Beismered-e, hogy az emberek sajtárba, kádba és más edényekbe dobnak, hogy megtisztítsanak minden piszoktól?

A gazda és a közönség: Beismerem!

Püspök: Még a présben is nyomni kellett úgy, hogy a csontjaid ropogtak és elöntött a véres izzadság. Aztán ennek ellenére sem javultál meg. Utána sötét, kénezett hordóba dobtak, hogy benne megokosodj. A hordóban dörmögtél és köpölgöttél, mint az öreg medve. Ha nem tartottak volna a vas abróncsok, elszaladtál volna úgy, hogy az ördög még boszorkányseprőn sem tudott volna utolérni. Drága Mustocska, mondd, hogy legalább most az egyszer észhez térsz és elhatározod, hogy megszabadulsz a tisztátalanságtól, hogy méltó legyél keresztelésre.

A gazda és a közönség: Igen!

Püspök: Mustocska, Te nagy veszekedő vagy, rossz természetű. Szeretsz kiabálni, törni, zúzni. Ha több van belőled az emberben, a száján orrán és fenekén jössz ki, hogy az emberek nem tudnak visszatartani. Még a nadrágban sem akarsz megmaradni, hanem a nadráglábán keresztül a szabadba szöksz. Összeveszíted az embereket, útközben taszigálsz és az árokba lököd őket. Ígérd meg igazából, hogy ezt kerülni fogod, és kerülni fogod az emberek rossz útra vezetését is.

A gazda és a közönség: Igérem!

Püspök: Bűnben és tékozlásban élsz. Férfiak és nők után rohángálsz. Ugyanakkor elveszed a férfiak keménységét és a nők előtt szégyenbe hozod őket! Aztán meg öltönyöket, falakat és bútorokat festesz. Tudd meg, hogy az ilyen élet nem jó, hisz társadalmunk épp téged választott a legnagyobb kincsnek. Ígérd meg, hogy felvidítod a szíveket, vicceket üzöl, erősítod a testet, vidítod a társaságokat, meresz adsz a hősöknek és megvigasztalod a szomorúkat!

A gazda és a közönség: Igérem!

Püspök: Mi neked tiszta lelket kívánunk, ne rontsd el a rokonságot! Jó és békés legyél, mint ahogy a Te idősebb elődeid is voltak! Ne legyen bepiszkitott kezed, amilyenek a rokonságban voltak és még néha vannak! Tartsd be hitedet és engedj magad megkeresztelni!

Ezzel a kívánsággal megkeresztellek az Atya Bakhusz, a patrónusod Márton, és annak a Szentléleknek a nevében, amely a mustot erjeszti. Adjunk hozzá még egy kis sót, hogy utánad senkinek se fájjon a feje. Legyél tele lélekkel és erővel, vidíts mindazoknak a szívét, akik szeretnek.

Kedves Mustocska, most borrá váltál, ezért imádkozzunk!

Borocskánk, ki vagy a korsóban,
 Tartsd meg a Te tekintélyedet,
 Jöjjön el hozzánk a Te illatod,
 Legyen a Te ízéd mind a hordóban, úgy a pohárban.
 Add meg nekünk ma a jó ízt,
 De ne engedj el bennünket a poharaktól,
 Mint ahogy mi sem hagyunk Téged az üvegben.
 Ne engedj el a hordó mellett,
 Hanem ments meg minket a szomjúságtól,
 Most és mindörökké.

ÁMEN.

IRODALOM

- Ambrózy Ágoston 1933: *Szőlőhegyek védőszentje*, Budapest.
- Bahtyin, Mihail 1982: *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*, Budapest.
- Bálint Sándor 1998: *Ünnepi kalendárium I–III*, Szeged, Mandala.
- Csoma Zsigmond 1997: Történeti rétegek és kultúranropológiai megfigyelések a Kárpát-medencei szőlővédőszentek tiszteletében (Népi vallásosság egy művelési ágon belül), in *Népi vallásosság a Kárpát-medencében II*, Veszprém–Debrecen, 68–85.
- Halász Albert 1999: *Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken*, Lendva, Studio Artis.
- Hobsbawm, Eric 1983: Introduction: inventing tradition, in Eric Hobsbawm–Terence Ranger szerk.: *The invention of tradition*, Cambridge, 1–14.
- Kozár Mária, M, 1994: Kölcsönhatások, in Gráfik Imre szerk.: *Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből*, Budapest, Teleki László Alapítvány, 91–114.
- Mód László 1998: Szőlőhegyi ünnepek és szokások a Lendva-vidéken, in *Naptár '98 (A szlovéniai magyarok évkönyve)*, Lendva, MNMI, 142–151.
- Mörderdorfer, Vinko 1946: *Verovjna, uvere in običaji Slovencev*.
- Ujváry Zoltán 1997: *Népi színjátékok és maszkos szokások*, Debrecen, Multiplex Media–Debrecen University Press.

SZÖVEG A FOTÓ ALÁ

Márton-napi mustkeresztelés a dobronaki Pap-hegyen, 1998.

Elöl: szőlőfürtökkel díszített hordó, tetején a *bepinkázáshoz* szükséges fakalapáccsal; *oltár* feszülettel, gyertyával, szőlővel, borral és kenyérrrel.

A csoport tagjai (balról jobbra): Márton püspök, két oldalán a két ministránsal; a *Mustocskát* megszemélyesítő térdeplő gazda, a borkirálynő, mögötte a zenészek, a versmondó és a kisdobos

MOSTTAUFEN AM MARTINSTAG IN DER REGION LENDVA

LÁSZLÓ MÓD – ANDRÁS SIMON

Der Ursprung traditionell zu sein scheinender Festtage und Bräuche ist oft nicht in der weit zurückliegenden Vergangenheit zu suchen; häufig sind solche Riten und Bräuche im Ergebnis eines gar nicht so alten, bewussten Schaffungsprozesses entstanden. Mit der Beschreibung eines Brauches der heutzutage im Zusammenhang mit der Weinbaukultur der ungarischen Diaspora in der Lendva-Region (einst Teil des historischen Komitats Zala – heute Slowenien) existierenden und sich entfaltenden Festbräuche möchten wir den Leser mit einem besonderen Beispiel der neueren Traditionsbildung, mit der Most- oder Weintaufe am Martinstag bekannt machen.

Sankt Martin ist einer der Heiligen, die zu ihren Lebzeiten nichts mit dem Wein zu tun hatten, aber sein Festtag (11. November) fällt mit der Zeit der Ausgärung des Mostes und des neuen Weines zusammen. Das wird wohl der Grund für die Entstehung der Bräuche um den Wein am Martinstag gewesen sein.

Die Mosttaufe zu Martini hat sich in den ungarischen Dörfern der Lendva-Region in der ersten Hälfte der 1990er Jahre auf slowenischen Einfluss verbreitet. Die Festlichkeiten werden in der Regel von örtlichen Winzergenossenschaften veranstaltet; der scherzhafte Ritus wird aber auch von einigen Weinbauern im eigenen Keller durchgeführt. Die Mosttaufe zu Martini ist der Gattung nach ein dramatisiertes Laienspiel. Die Hauptdarsteller sind Bischof Martin, seine zwei Ministranten und der – das zu taufende Most symbolisierende – Weinbauer selbst. Die Festlichkeiten beginnen schon Tage vor Martini und dauern auch Tage danach an mehreren Schauplätzen fort: auf dem Weinberg, in Gaststätten und Dorfgemeinschaftshäusern.

Das Mosttaufen am Martinstag kann als seine Art Übergangsritus gedeutet werden, der den Übergang aus einem Zustand (Most) in einen anderen (neuer Wein) sichert. Der ungetaufte Most ist für menschlichen Genuss „ungeeignet“. Trotz der profanisierten Form dürfte der Ritus früher als „religiöse Sicherung“ in der kritischen Zeit des „Werdens“ des neuen Weines eine wichtige Rolle gespielt haben.

Nach dem analysierenden Teil unseres Aufsatzes folgen drei Textversionen des Mosttaufens zu Martini.